

MATERIAŁY

Beata Gruszczyńska

PRZESTĘPCZOŚĆ W WARSZAWIE W 1992 R. (ANALIZA STATYSTYCZNA)

I. UWAGI OGÓLNE

Poniżej przedstawiona jest analiza nasilenia, struktury oraz dynamiki przestępczości w Warszawie na terenie dzielnic i obszarów objętych działalnością poszczególnych komisariatów¹. Prezentuje ona obraz przestępczości w Warszawie w świetle statystyki przestępczości, prowadzonej przez Komendę Stołeczną Policji czyli pokazuje efekt rejestrowanej reakcji policji oraz społeczeństwa na czyny niezgodne z prawem².

Pogłębiona analiza zagrożenia przestępczością w Warszawie wymagałaby dodatkowo m.in. oszacowania rozmiarów przestępczości nieujawnionej, badania poczucia zagrożenia przestępczością przez mieszkańców stolicy, oraz efektywności funkcjonowania policji, straży miejskiej i innych agend ochrony mieszkańców i ich mienia.

Przestępczość rejestrowana jest tylko częścią przestępczości rzeczywistej. Wielkość przestępczości nieujawnionej, tzw. „ciemna liczba”, jest trudna do oszacowania, gdyż stanowi wypadkową wielu czynników: sposobów i rodzajów popełniania przestępstw; działalności organów ścigania; systemu sprawozdawczości dotyczącej przestępczości; skłonności społeczeństwa do ujawniania naruszeń prawa; przekonania o skuteczności organów ścigania; a nawet sposobu przyjmowania zameldowań o przestępstwie³.

Podstawowymi jednostkami podziału administracyjnego w Warszawie w 1992 r. były dzielnice-gminy. Odpowiadały one rejonom policyjnym (siedem Komend Rejonowych Policji). W końcu 1992 r. powstała ósma dzielnica — Ursus, wydzielona z Ochoty, lecz komisariat działający na terenie Ursusa podległy był nadal Komendzie Rejonowej Ochota. Każdy z rejonów podzielony był na komisariaty. Ponadto miejsca dworców (kolejowych, lotniczy) miały wydzielone komisariaty dworcowe, istnieje także komisariat rzeczny.

W pięciu dzielnicach do obszarów podległych Komendom Rejonowym włączone zostały tereny leżące poza granicami Warszawy; objęte były one działalnością następujących komisariatów: Ursus, Raszyn (podlegał Komendzie Rejonowej Ochoty); Wesoła, Sulejówek, Halinów (podlegał Komendzie Rejonowej Praga Południe); Żabki (podlegał Komendzie Rejonowej Praga Północ); Babice Stare (podlegał Komendzie Rejonowej Wola); Łomianki (podlegał Komendzie Rejonowej Żoliborz).

¹ Opracowanie jest oparte na podstawie odrębnej części raportu na temat Bezpieczeństwa Stolicy, przygotowanym z inicjatywy Komendanta Stołecznego Policji dla Prezydenta Warszawy.

² Skrajne podejście w interpretacji informacji opartych na danych policyjnych określane jest mianem „kontrolologii” (contrology) i przez niektórych kryminologów odzwierciedla wyłącznie działalność organów ścigania i kontroli. Por. D. Black: *Production of Crime Rates*, „American Sociological Review” 1970, vol. 35, s. 733—747; R. Bonn: *Criminology*, McGraw-Hill, Inc. 1984, s. 170; D. Seidman, M. Couzens: *Getting the Crime Rate Down: Political Pressure and Crime Reporting*, „Law and Society Review” vol. 8, no. 3, Spring 1974, s. 457—465.

³ J. Jasiński: *Rozmiary i dynamika przestępczości*, w: *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce* (pod. red. J. Jasińskiego), Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1978.

Podobnie jak większość wielkich aglomeracji miejskich Warszawa posiada charakterystyki miejscowe nie zawsze pokrywające się z jej podziałem administracyjnym. W analizie przestępczości jako zjawiska masowego oraz jego terytorialnego zróżnicowania w Warszawie za jednostkę statystyczną przyjęto na pierwszym etapie jednostkę administracyjną — dzielnicę.

W kształcie administracyjnym w 1992 r. dzielnice Warszawy stanowiły jednostki organizacyjne bardzo zróżnicowane pod względem obszaru, liczby zamieszkałej ludności oraz innych charakterystyk urbanistycznych i społecznych. W analizie przestępczości w Warszawie, jako w centralnej aglomeracji miejskiej w Polsce, należałoby wydzielić obszar znacznie mniejszy o typowych charakterystykach wielkomiejskich, co jest na obecnym etapie badań niemożliwe ze względu na sposób w jaki zorganizowana jest sprawozdawczość.

Podstawową bazą informacyjną o przestępczości w Warszawie w 1992 r. były roczne dane o przestępstwach stwierdzonych ogółem, w poszczególnych dzielnicach miasta, a także na terenach objętych działalnością komisariatów. Wykorzystano też dane demograficzne o liczbie ludności zamieszkałej na terenie Warszawy według podstawowego podziału administracyjnego (dzielnic — gmin) oraz według obszarów objętych działalnością komisariatów.

II. CHARAKTERYSTYKA DYNAMIKI PRZESTĘPCZOŚCI W WARSZAWIE W LATACH 1988—1992

2.1. Dynamika przestępczości ogółem

W celu scharakteryzowania zmian w poziomie przestępczości w Warszawie obliczono roczne, łańcuchowe wskaźniki dynamiki przestępstw stwierdzonych oraz współczynników przestępczości, a także wskaźniki dynamiki o stałym indeksie równym 100 dla 1988 r. Dla porównania stanu zagrożenia przestępczością w Warszawie na tle całego kraju obliczono podobne wskaźniki i współczynniki dla Polski.

Tablica 1. Przestępstwa stwierdzone w Warszawie i w Polsce w latach 1988—1992

	1988	1989	1990	1991	1992
WARSZAWA	45077	64 970	106225	96151	87734
Polska	475273	547589	883 346	866095	881076

Zmiany w dynamice przestępczości zarejestrowanej w Warszawie w latach 1988—1992 są, stosunkowo biorąc, znacznie większe od zmian, które wystąpiły w całym kraju. Wyjątek stanowił 1990 r., w którym odnotowano zarówno w Warszawie, jak i w Polsce podobny wzrost procentowy przestępstw stwierdzonych w porównaniu z 1989 r. — w Warszawie o 64%, w Polsce o 61 %. Można by przyjąć, że po gwałtownym wzroście liczby przestępstw stwierdzonych zapoczątkowanym w 1989 r., następuje spadek przestępczości rejestrowanej od 1991 r., przy czym tempo spadku w Warszawie jest wyższe niż przeciętne w Polsce (tablica 2).

Tablica 2. Wskaźniki dynamiki przestępczości w Warszawie i w Polsce

		1989	1990	1991	1992
WARSZAWA	rok poprzedni = 100	144,1	163,5	90,5	91,2
Polska		115,2	161,3	98,0	101,7
WARSZAWA	rok 1988 = 100	144,1	235,7	213,3	194,6
Polska		115,2	185,9	182,2	185,4

Stopień zagrożenia przestępczością przedstawiono w postaci współczynników przestępczości (średnie liczby przestępstw stwierdzonych w ciągu roku, przypadające

na 100 tys. mieszkańców danego terenu). W 1992 r. nasilenie przestępczości w Warszawie było wyższe w porównaniu z przeciętnym w Polsce o 2,3 raza, nieco mniej niż w poprzednich latach: w 1990 i w 1991 podobne wskaźniki porównawcze wynosiły odpowiednio 2,8; 2,6 (tablica 3).

Tablica 3. Współczynniki przestępczości (na 100 tys. mieszkańców)

	1988	1989	1990	1991	1992
WARSZAWA	2723,7	3925,5	6415,7	5861,7	5297,8
Polska	1255,3	1446,6	2322,3	2268,3	2296,6

2.2. Dynamika przestępczości w podziale dzielnicowym

Zmiany w poziomie przestępczości w poszczególnych dzielnicach Warszawy przebiegały w okresie 1988—1992 w sposób zróżnicowany. Współczynniki dynamiki określające procentowy wzrost (znak +), lub spadek (znak —) przestępstw stwierdzonych w stosunku do roku poprzedniego przedstawiają się następująco:

Dzielnice, w których nastąpił największy wzrost przestępczości w 1990 r. (Mokotów, Ochota, Praga Południe, Żoliborz) w następnym roku charakteryzowały się największym spadkiem przestępczości. Podobna tendencja wystąpiła w 1992 r. na Pradze Północ, w Śródmieściu (po wzroście stosunkowo silnym w 1991 w porównaniu z 1990, wystąpił największy spadek).

Z Mokotowa, Ochoty, Pragi Południe, Śródmieścia i Żoliborza w 1990 r. przestępczość „przemieściła się” (według danych policyjnych) w 1991 r. na Pragę Północ i w kierunku Śródmieścia.

W 1992 r. wystąpiło kolejne przesunięcie przestępczości w kierunku dzielnic: Żoliborza, Ochoty, Pragi Południe. W pierwszym półroczu 1992 r. kierunek zmian był jeszcze bardziej widoczny (tablica 4).

Tablica 4. Dynamika przestępstw stwierdzonych od 1988 r.*

Dzielnica	1989	1990	1991	1992 (I poł.)	1992
Mokotów	22	70	—18	—7,4	—5,8
Ochota	61	73	—18,3	0,3	4,3
Praga Pd.	59	64,2	—15	2,4	2,6
Praga Pn.	42	49,4	8,2	—50,6	—26,5
Śródmieście	22	74,4	3,4	—16,5	—17,4
Wola	79	38	—7,6	—0,2	—3,1
Żoliborz	56	88	—29,4	—2,6	10,3

* Wzrost lub spadek liczby przestępstw stwierdzonych w porównaniu z rokiem poprzednim (w procentach).

Podobne rezultaty (tablica 5) otrzymano w analizie dynamiki współczynników przestępczości w przeliczeniu na 100 tysięcy mieszkańców, co wskazuje na stosunkowo mały wpływ zmian ludnościowych na poziom przestępczości (niewielkie różnice wystąpiły na Woli i na Żoliborzu).

Tablica 5. Ranking dzielnic według tempa zmian w poziomie przestępczości w 1992 r.

Dzielnica	Spadek znaczny (—27% do —17%)	Spadek niewielki (—6% do —3%)	Wzrost niewielki (2,5% do 6%)	Wzrost (10%)
	Praga Pn. Śródmieście	Wola Mokotów	Ochota Praga Pd.	Żoliborz

Tak silne zróżnicowanie dynamiki przestępstw stwierdzonych między dzielnicami w ciągu ostatnich pięciu lat spowodowane być mogło między innymi:

- a) różnicami w poziomie przestępczości rzeczywistej;
- b) zróżnicowaną działalnością policji i prokuratury w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępczości;
- c) odmiennym sposobem kwalifikacji, a także rejestracji przestępczości, osłabieniem uwagi, zwłaszcza w stosunku do przestępstw drobnych, popełnianych na obszarze o zwiększonym zagrożeniu przestępczością.

Analiza przestępczości na poziomie obszarów dzielnic Warszawy dotyczy dość dużej agregacji, co może powodować kumulowanie błędów.

III. STRUKTURA PRZESTĘPCZOŚCI W WARSZAWIE WEDŁUG RODZAJÓW PRZESTĘPSTW

3.1. Struktura przestępstw stwierdzonych w latach 1991 i 1992

Z katalogu przestępstw stwierdzonych wyróżniono 8 rodzajów przestępstw, które stanowiły prawie 80% wszystkich odnotowanych w 1992 r. Przestępstwa te to:

1. Zabójstwo (art. 148 k.k.).
2. Uszkodzenie ciała (art. 155—157 k.k.).
3. Bójka i pobicie (art. 158—159 k.k.).
4. Zgwałcenie (art. 168 k.k.).
5. Kradzież mienia prywatnego (art. 203, 208 k.k. — kradzież zuchwała).
6. Kradzież z włamaniem; dalej włamanie (art. 208 k.k.).
w tym:
  - 6a. do obiektów państwowych;
  - 6b. do mieszkania;
  - 6c. do samochodu;
7. Rozbój, kradzież rozbójnicza, wymuszenie rozbójnicze; dalej rozbój (art. 209—211 k.k.).
8. Przestępstwa drogowe (art. 136, 137, 145—147 k.k.).

Informacje otrzymane z Komendy Stołecznej Policji pokazują, że zmiany w strukturze przestępczości w Warszawie w latach 1991 i 1992 dotyczą tylko niektórych rodzajów przestępstw, zwłaszcza przestępstw przeciwko mieniu (tablica 6).

Tablica 6. Przestępczość w Warszawie w latach 1991 i 1992
według rodzajów przestępstw stwierdzonych

Rodzaj przestępstwa	Udział w przestępczości ogółem (w procentach)	
	1991	1992
zabójstwo	0,1	0,1
uszkodzenie ciała	0,7	0,7
bójka i pobicie	0,3	0,4
zgwałcenie	0,1	0,2
kradzież mienia prywatnego	12,8	13,8
włamanie	59,7	54,3
w tym: do obiektu społ.	7,9	4,8
do mieszkań	4,4	3,7
do samochodu	30,4	26,0
rozbój, wymuszenie rozbójnicze	2,7	3,0
przestępstwa drogowe	2,2	1,8

3.2. Charakterystyka przestępstw stwierdzonych w 1992 r.

Stopień zagrożenia przestępczością w Warszawie jest zróżnicowany ze względu na typ przestępstw i miejsce ich popełnienia. Pierwszym etapem analizy terytorialnego zróżnicowania przestępczości było przyjęcie za jednostkę terytorialną — dzielnicę. Ze względu na dość duży stopień ogólności, analiza w przekroju dzielnicowym wskazywać może jedynie na podstawowe kierunki zagrożeń przestępczością.

Przestępczość w Warszawie, podobnie jak w Polsce to w 1992 r. w 94% przestępczość o charakterze kryminalnym, czyli zabójstwa, bójki i pobicia, uszkodzenia ciała, kradzieże, rozboje, włamania, itp. Przy spadku w Warszawie w 1992 r. przestępstw ogółem, udział przestępstw o charakterze kryminalnym wzrósł na Mokotowie, Ochocie, Pradze Południe, Woli i Żoliborzu. W Śródmieściu wystąpił spadek, na Woli nie zarejestrowano istotnych zmian.

Porównanie przestępczości w poszczególnych dzielnicach Warszawy wymaga zastosowania technik standaryzacji, polegających na obliczeniu współczynników przestępczości w odniesieniu do ludności zamieszkałej na danym obszarze. Dane o ludności Warszawy oraz w poszczególnych dzielnicach w 1992 r. są szacunkami na dzień 30.IX.1992 r.

Tablica 7. Przestępczość oraz ludność w 1992 r. w poszczególnych dzielnicach Warszawy

Dzielnica	Udział procentowy		Współczynnik przestępczości (na 100 tys.)
	przestępstw stwierdzonych	ludności zamieszkałej	
Mokotów	15,2	22,1	3664,4
Ochota	10,1	10,4	5165,0
Praga Pd.	15,6	15,9	5167,6
Praga Pn.	16,9	14,5	6145,5
Śródmieście	18,1	9,3	10265,1
Wola	13,8	15,4	4753,3
Żoliborz	10,3	12,4	4420,5
WARSZAWA	100,0	100,0	5297,8

Informacje statystyczne o przestępczości w 1992 r. (tablica 7) nasuwają następujące uwagi:

1. Zróżnicowanie w nasileniu przestępstw stwierdzonych na 100 tys. mieszkańców w poszczególnych dzielnicach było w 1992 r. bardzo wysokie i wynosiło ponad 105%. Podobny wynik uzyskano w roku poprzednim. W 1990 r. stopień zróżnicowania nasilenia przestępczości był trzy razy niższy i wynosił 30%.

2. Rozkład statystyczny dzielnic według stopnia nasilenia przestępczości w przeliczeniu na 100 tys. ludności był skrajnie asymetryczny. Najwyższe współczynniki nasilenia odnotowano w Śródmieściu — 10265,1 i na Pradze Północ — 6145,5, co spowodowane było między innymi koncentracją życia gospodarczego i wysoką ruchliwością dobową ludności.

Współczynniki nasilenia przestępstw według rodzajów w poszczególnych dzielnicach Warszawy w latach 1990—1992 przedstawione są w tablicach 8, 9, 10 i 11.

Analiza dynamiki oraz struktury przestępczości według rodzajów, w Warszawie w 1992 r. skłania do następujących wniosków:

1. Dzielnicą najbardziej zagrożoną pod względem nasilenia prawie każdego z analizowanych rodzajów przestępstw było Śródmieście. Szczególnie wysokie współ-

Tablica 8. Przestępstwa stwierdzone w Warszawie w 1990 r.
(współczynniki przestępczości na 100 tys. mieszkańców)

Rodzaj przestępstwa	Warszawa	Mokotów	Ochota	Praga Pd.	Praga Pn.	Śródmieście	Wola	Żoliborz
OGÓLEM	6415,7	4725,3	6004,6	6020,8	7 738,8	11875,0	5508,5	5678,7
zabójstwo	3,6	1,4	8,7	2,3	3,7	8,9	2,4	2,4
uszkodzenie ciała	27,8	18,0	32,9	32,3	28,2	22,3	36,6	27,9
bójka, pobicie	8,7	6,3	6,3	11,5	14,1	12,8	5,1	6,4
zgwałcenie	6,4	4,4	5,2	7,7	10,4	7,0	5,5	5,4
kradzież mienia pryw.	809,0	444,9	783,0	617,5	821,0	2607,1	618,7	570,5
włamanie, w tym:	4208,6	3 381,6	3811,3	4147,4	5000,8	7039,5	3 597,4	3 760,5
włamanie do ob. społ.	788,1	452,0	831,5	771,5	1414,0	999,4	719,4	560,7
włamanie INNE (pryw.)	891,3	727,2	796,3	926,9	1034,9	1313,1	755,2	897,2
włamanie do mieszkania	307,7	307,4	238,3	405,9	285,3	322,1	297,1	270,8
włamanie do samochodu	2221,5	1 895,0	1945,2	2043,1	2266,6	4405,0	1825,7	2031,8
rozbój	167,8	75,3	79,6	142,4	357,1	350,1	140,1	112,1
pożar, podpalenie	18,7	16,4	13,8	18,9	22,8	14,0	22,4	20,6
drogowe	109,4	76,4	167,3	113,9	73,9	248,7	81,5	83,7
Ogółem kryminalne	6034,5	4462,4	5421,2	5728,7	7 306,9	11299,7	5161,7	5309,5
Ogółem gospodarcze	217,1	124,1	372,8	137,4	271,2	279,3	211,7	248,3
Ludność	1655 700	366600	173 300	259900	240 800	156 800	254100	204200

Tablica 9. Przepęstwa stwierdzone w Warszawie w 1991 r.
(współczynniki przępczości na 100 tys. mieszkańców)

Rodzaj przępstwa	Warszawa	Mokotów	Ochota	Praga Pd.	Praga Pn.	Śródmieście	Wola	Żoliborz
OGÓLEM	5861,7	3 892,8	4941,3	5107,7	8 366,1	12385,2	5180,9	4005,4
zabójstwo	3,4	1,4	3,5	4,6	5,4	4,5	3,7	2,0
uszkodzenie ciała	38,7	26,8	47,6	38,4	43,2	43,1	47,9	32,8
bójka, pobicie	17,6	7,9	14,5	22,3	32,0	20,6	17,8	11,7
zgwłcenie	5,9	4,4	3,5	5,8	8,3	5,8	3,3	10,8
kradzież mienia pryw.	750,3	387,9	572,2	549,8	825,9	2719,5	504,5	507,6
włamanie, w tym:	3498,5	2455,4	2746,0	3120,0	5353,6	6 752,7	3236,5	2125,8
włamanie do ob. społ.	461,1	170,4	464,2	404,3	958,2	840,2	378,5	273,6
włamanie INNE (pryw.)	999,4	741,3	819,7	959,9	1 357,5	1304,1	1257,7	701,9
włamanie do mieszkania	258,1	268,2	196,4	266,8	347,8	227,7	264,9	189,9
włamanie do samochodu	1 780,0	1 275,5	1265,8	1489,0	2690,1	4 380,6	1335,4	960,4
rozbój	158,1	90,1	88,3	136,3	241,9	349,3	139,2	143,9
pożar, podpalenie	21,9	12,1	21,5	26,1	21,2	34,1	26,4	21,0
drogowe	126,1	91,2	145,2	145,9	96,3	256,1	107,0	105,7
Ogółem kryminalne	5 464,9	3 615,6	4363,3	4805,9	7895,1	11 669,2	4880,5	3 643,2
Ogółem gospodarcze	203,5	127,4	379,3	102,5	269,8	353,2	131,8	212,9
Ludność	1640 340	365030	172141	260450	240961	155435	242023	204300

Tablica 10. Przepęstwa stwierdzone w Warszawie w 1992 r.
(współczynniki na 100 tys. mieszkańców)

Rodzaj przępstwa	Warszawa	Mokotów	Ochota	Praga Pd.	Praga Pn.	Śródmieście	Wola	Żoliborz
OGÓŁEM	5297,8	3 664,4	5165,0	5167,6	6145,5	10265,1	4753,3	4420,5
zabójstwo	5,4	0,8	7,0	6,1	7,9	10,4	5,9	4,4
uszkodzenie ciała	38,7	22,5	58,8	30,7	47,7	52,4	37,6	41,6
bójka, pobicie	19,7	9,6	12,2	29,5	34,4	21,4	14,5	19,1
zwałcenie	8,1	4,9	5,2	11,7	12,0	7,1	5,1	11,3
kradzież mienia pryw.	731,0	310,3	549,2	517,7	682,9	3 129,6	513,4	425,8
włamanie, w tym:	2877,3	2263,6	2694,6	3071,9	3 696,5	4108,9	2561,2	2372,9
włamanie do ob. społ.	251,7	102,7	235,3	228,0	491,2	396,1	150,7	296,9
włamanie INNE (pryw.)	1050,1	767,5	1044,8	1202,3	1425,1	1 080,3	1042,5	906,9
włamanie do mieszkania	197,7	233,6	135,7	199,9	197,9	224,0	192,9	168,6
włamanie do samochodu	1 377,8	1159,7	1278,9	1441,7	1 582,3	2408,5	1175,1	1000,5
rozbój	159,4	91,2	103,7	146,9	233,2	323,6	113,5	190,1
pożar, podpalenie	24,3	15,9	19,2	30,3	37,3	25,9	21,1	23,5
drogowe	97,9	71,8	117,1	110,6	91,3	151,5	92,7	85,7
Ogółem kryminalne	4971,7	3449,9	4744,0	4920,0	5797,0	9447,6	4491,5	4190,7
Ogółem gospodarcze	175,7	117,0	251,6	84,4	173,8	592,9	116,6	95,5
Ludność	1656035	365084	171713	264 067	241037	154494	255547	204093

Tablica 11. Współczynniki nasilenia przestępczości na 100 tys. mieszkańców
(dynamika w 1992 r. w stosunku do 1991 r. — procent wzrostu lub spadku)

Rodzaj przestępstwa	Warszawa	Mokotów	Ochota	Praga Pd.	Praga Pn.	Śródmieście	Wola	Żoliborz
OGÓŁEM	—9,6	—5,9	4,5	1,2	—26,5	—17,1	—8,3	10,4
zabójstwo	59,2	—40,0	100,5	31,5	46,1	130,0	57,8	125,2
uszkodzenie ciała	—0,1	—16,3	23,5	—20,1	10,5	21,6	—21,6	27,0
bójka, pobicie	12,1	20,7	—15,8	32,6	7,8	3,8	—18,5	62,7
zgwałcenie	38,3	12,5	50,4	103,8	45,0	23,0	53,9	4,7
kradzież mienia pryw.	—2,6	—20,0	—4,0	—5,8	—17,3	15,1	1,8	—16,1
włamanie, w tym:	—17,8	—7,8	—1,9	—1,5	—31,0	—39,2	—20,9	11,6
włamanie do ob. społ.	—45,4	—39,7	—49,3	—43,6	—48,7	—52,9	—60,2	8,5
włamanie INNE (pryw.)	5,1	3,5	27,5	25,3	5,0	—17,2	—17,1	29,2
włamanie do mieszkania	—23,4	—12,9	—30,9	—25,1	—43,1	—1,7	—27,2	—11,3
włamanie do samochodu	—22,6	—9,1	1,0	—3,2	—41,2	—45,0	—12,0	4,2
rozbój	0,8	1,2	17,4	7,8	—3,6	—7,4	—18,5	32,1
pożar, podpalenie	10,9	31,8	—10,6	16,0	76,4	—24,1	—20,1	11,7
drogowe	—22,4	—21,3	—19,4	—24,2	—5,2	—40,8	—13,3	—18,9
Ogółem kryminalne	—9,0	—4,6	8,7	2,4	—26,6	—19,0	—8,0	15,0
Ogółem gospodarcze	—13,6	—8,2	—33,7	—17,6	—35,6	67,9	—11,5	—55,1

czynniki przestępczości odnotowano w przypadku przestępstw przeciwko mieniu (kradzieże, włamania oraz rozboje). Z ogólnej liczby kradzieży dokonanych w Warszawie, 40% odnotowano właśnie w Śródmieściu.

Nasilenie włamań było w Śródmieściu ponad półtora raza większe niż przeciętnie w Warszawie. Liczba dokonanych rozbojów — 323 w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców, przewyższała dwukrotnie średnią w Warszawie. O 54%, w porównaniu z przeciętnym, wyższe było nasilenie przestępstw drogowych.

2. Drugą, obok Śródmieścia, dzielnicą o wysokim nasileniu przestępczości ogółem oraz poszczególnych rodzajów przestępstw była Praga Północ. Dominowały tam, w porównaniu z innymi dzielnicami przestępstwa przeciwko osobie: zabójstwa, uszkodzenia ciała, bójki i pobicia, zgwałcenia. Znacznie wyższe od przeciętnych odnotowano współczynniki włamań i rozbojów.

3. Na Pradze Południe, podobnie jak na Pradze Północ, wystąpiło duże nasilenie przestępstw przeciw osobie, a także włamań, rozbojów. Uwagę zwraca wyższe od przeciętnego nasilenie przestępstw drogowych.

4. Na Ochocie, szczególnie często odnotowywano przestępstwa typu uszkodzenia ciała oraz przestępstwa drogowe.

5. W dzielnicy Mokotów dokonano prawie jedną trzecią wszystkich włamań do mieszkań, co mimo największego zaludnienia dało najwyższy współczynnik przestępczości.

6. Żoliborz, o zbliżonych do przeciętnych współczynnikach przestępczości w odniesieniu do większości wyróżnionych przestępstw, był częściej niż przeciętnie miejscem rozbojów i gwałtów.

7. Znaczne różnice w nasileniu przestępczości między dzielnicami spowodowane były prawdopodobnie również zróżnicowaniem przestępczości rzeczywistej. Ponadto współczynniki przestępczości obliczane dla obszarów niejednorodnych pod względem wielu charakterystyk (np. rejonów typowo wielkomiejskie i tereny typu peryferyjnego, obszary leżące na granicach miasta itp.) stanowią wypadkową poziomu zagrożenia i są miarami abstrakcyjnymi.

Z tego względu obok analizy stopnia zagrożenia przestępczością w Warszawie w 1992 r. jeszcze większej wagi nabiera analiza dynamiki przestępczości w ostatnim okresie w poszczególnych obszarach dzielnic, pokazując kierunek zmian w poziomach przestępczości rejestrowanej i pewne przesunięcia w „geografii przestępczości”.

IV. ZRÓŻNICOWANIE PRZESTĘPCZOŚCI WEDŁUG OBSZARÓW OBJĘTYCH DZIAŁALNOŚCIĄ KOMISARIATÓW

4.1. Uwagi metodologiczne

Porównanie nasilenia przestępczości w różnych rejonach miasta w pewnym okresie czasu natrafia na poważne bariery natury metodologicznej. Najmniejszymi jednostkami terytorialnymi, do których odnieść można liczby rejestrowanych przez policję przestępstw, są obszary komisariatów. Obszary te, różnią się między sobą zarówno pod względem podstawowych wielkości jakimi są: powierzchnia, zamieszkała ludność, jak i pod względem wielu innych charakterystyk typu urbanistycznego, gospodarczego, społecznego itp.

Baza informacyjna dotycząca danych o powierzchni obszarów, a także zamieszkałej ludności była początkowo bardzo skromna. Statystyki policyjne zawierały dane o przestępczości, a porównywanie ich bez standaryzacji liczbami ludności lub

powierzchni terenu byłoby metodologiczne niewłaściwe. Początkowo ograniczono się więc do porównania dynamiki przestępstw stwierdzonych (w liczbach bezwzględnych) w obwodach komisariatów, a następnie po uzyskaniu szacunkowych danych o ludności z komisariatów oraz Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego, zastosowano analizę porównawczą współczynników przestępczości.

Informacje o liczbie ludności otrzymano bezpośrednio z komisariatów, przy czym w wielu przypadkach liczby osób zameldowanych i faktycznie zamieszkujących na danym terenie są różne i nie zawsze znane policji. W niektórych przypadkach (wobec braku szacunków z policji), wykorzystano dane z Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego, również szacunkowe.

Porównanie stopnia nasilenia przestępczości w poszczególnych obszarach objętych działalnością komisariatów wymagało zastosowania procedury standaryzacyjnej. Została ona zastosowana w stosunku do ogólnej liczby przestępstw stwierdzonych.

W związku z różnymi typami komisariatów w Warszawie poczyniono pewne kroki wstępne:

1. Z ogólnej liczby 47 komisariatów wyłączono komisariaty „dworcowe”, czyli komisariaty: Centralny Port Lotniczy, Warszawa-Praga, Warszawa-Wschodnia, Warszawa-Gdańska, Warszawa-Centralna, Warszawa-Zachodnia oraz Komisariat Rzecznicy i ze względu na ich specyfikę analizowano je oddzielnie.

2. Wyłączono także komisariaty, podległe wprawdzie Komisariatom Rejonowym Warszawy, lecz położone na terenie poza Warszawą, tj. komisariaty: Raszyn, Halinów, Wesoła, Sulejówek, Żąbki, Babice Stare, Łomianki. Ta decyzja poprzedzona została analizą poziomu przestępczości na tych obszarach. Współczynniki przestępczości były tam znacznie niższe, a charakter terenu odbiega zdecydowanie od „typowo warszawskiego”.

3. Wyłączono także Komisariat XVII w Śródmieściu (z siedzibą na ul. Widok). Odpowiedni współczynnik przestępczości wyniósł w 1992 r. 27 559,3, był więc ponad pięciokrotnie wyższy od średniego. Komisariat ten został ponownie włączony na etapie interpretacji stopnia zagrożenia przestępczością w Stolicy.

4.2. Charakterystyka przestępczości według podziału na obszary podległe komisariatom „miejskim”

Charakterystykę terytorialnego zróżnicowania przestępczości w Warszawie według jednostek komisariatów przedstawiono w postaci dwóch map — nasilenia i dynamiki przestępczości⁴.

Mapa nasilenia przestępczości skonstruowana została w oparciu o współczynniki przestępczości na 100 tys. mieszkańców (mapa nr 1). Mapa ilustrująca dynamikę przestępczości (mapa nr 2) zawiera informacje o wskaźnikach dynamiki przestępstw stwierdzonych ogółem w 1992 r. w stosunku do 1991 r.

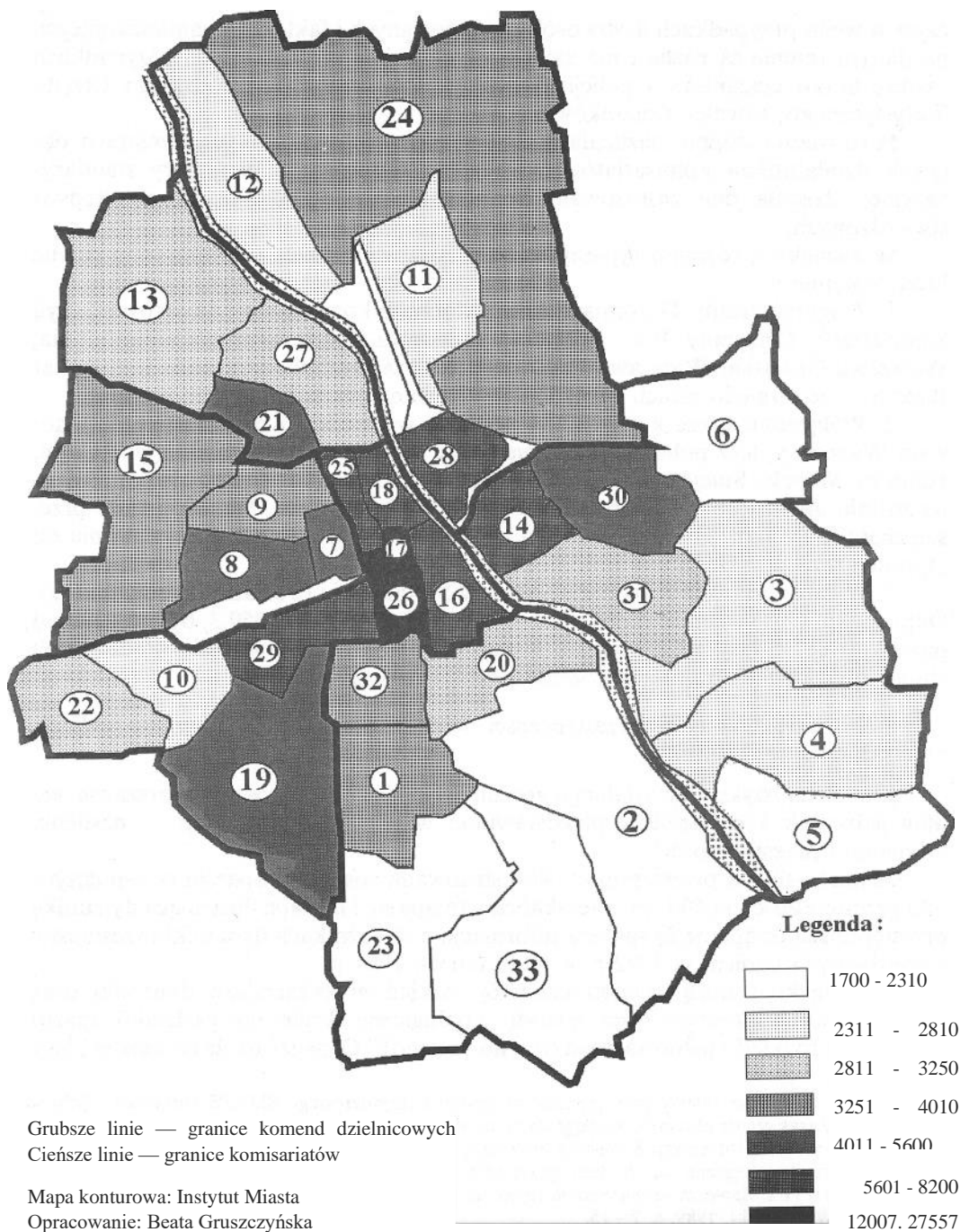
W związku z dużą asymetrycznością rozkładów wskaźników dynamiki oraz współczynników przestępczości, metodę typologiczną (kryterium podziału) oparto na zasadzie rozkładu jednostajnego (równolicznego)⁵. Oznacza to, że do każdej klasy

⁴ Mapy wykonane zostały przy pomocy programu komputerowego SMAPS autorstwa Michała Szuniewicza. Zarys granic obszarów podległych komisariatom opracowano w Towarzystwie Urbanistów Polskich na podstawie informacji Komendy Stołecznej Policji.

⁵ Metody typologiczne są w tym przypadku tożsame z metodami klasyfikacyjnymi, por. P. Swianiewicz: *Społeczno-ekonomiczna typologia miast i gmin*, Instytut Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Warszawski, 1989, s. 7 15.

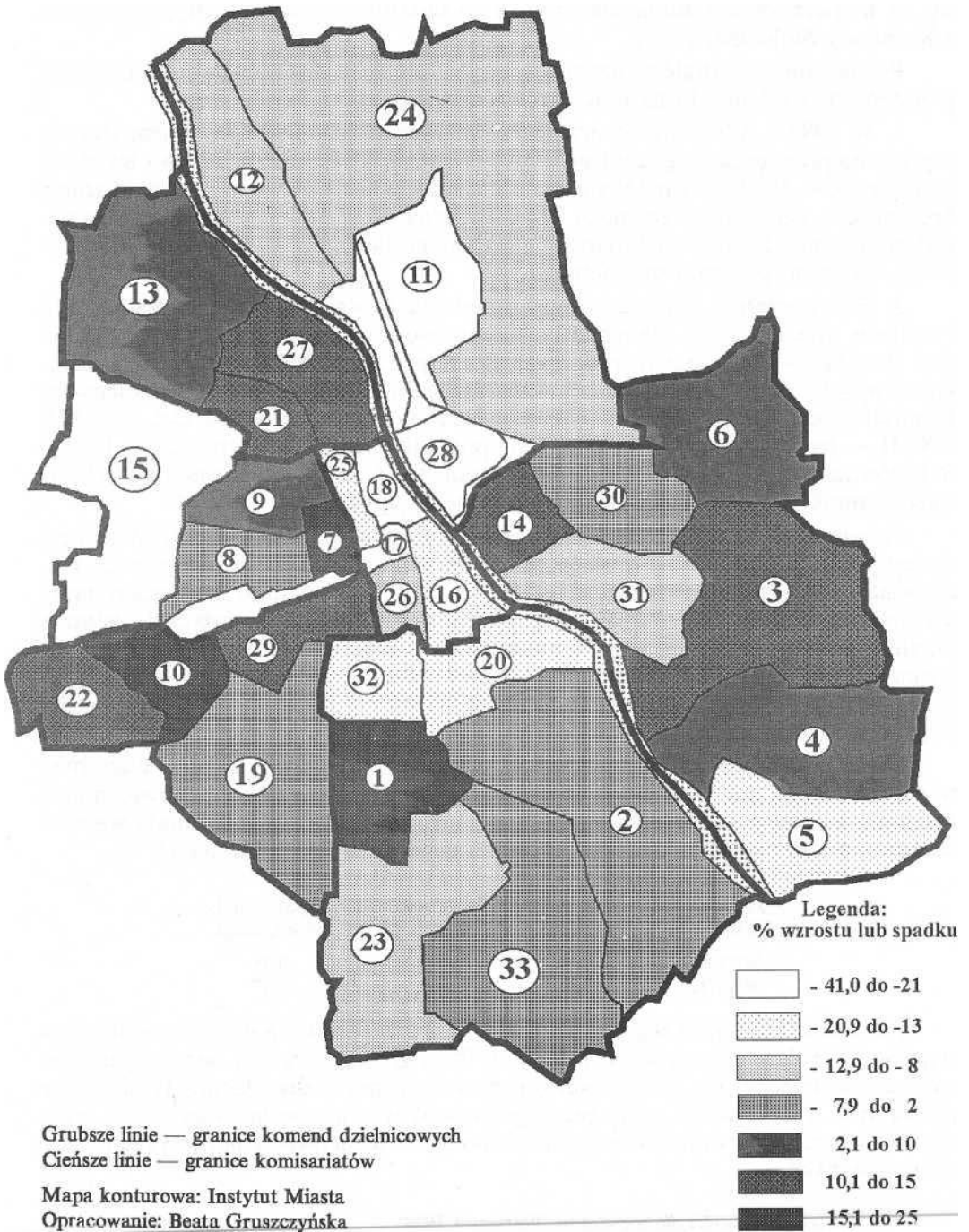
MAPA 1

Przestępstwa stwierdzone w Warszawie w 1992 r. według obszarów komisariatów (współczynniki na 100 tysięcy)

MAPA 2

Dynamika przestępstw stwierdzonych w Warszawie w roku 1992 w porównaniu z 1991

charakteryzującej poziom dynamiki czy nasilenia, zaszerzegowano w zasadzie jednakową liczbę obszarów. W stosunku do komisariatów o skrajnych, najwyższych wartościach zmiennych wyróżniono klasy dodatkowe. Na każdej z map podana jest legenda, przedstawiająca przyporządkowanie odpowiednio stopnia dynamiki lub nasilenia przestępczości barwom o różnym stopniu zaciemnienia. Liczby znajdujące się na mapach odpowiadają numerom komisariatów — według listy otrzymanej z Komendy Stołecznej Policji.

Porównanie rezultatów przedstawionych na mapach dynamiki i natężenia przestępczości skłania do następujących wniosków:

1. W 1992 r. Warszawa charakteryzowała się dużym zróżnicowaniem stopnia zagrożenia przestępczością zarówno w poszczególnych dzielnicach jak i w obwodach komisariatów. Najwyższe natężenie przestępczości zarejestrowano na całym obszarze Śródmieścia, centralnych rejonach Pragi Południe oraz niektórych terenach pozostałych dzielnic. Jedynie na Mokotowie średnie nasilenie przestępstw było zdecydowanie niższe od poziomu przeciętnego.

2. Równocześnie, zwraca uwagę przeciwna tendencja zmian dynamicznych i nasilenia przestępczości. Na niektórych z obszarów, charakteryzujących się wprawdzie stosunkowo najniższym nasileniem przestępczości w 1992 r., nastąpił stosunkowo wysoki wzrost przestępczości w porównaniu z 1991 r. (obszary podlegające Komisariatom: VI, III, IV — na Pradze Południe; X, XXII — na Ochocie; XII, XXVII — na Żoliborzu). W Śródmieściu, pomimo spadku przestępczości w 1992 r. w porównaniu z 1991 (od 31% — Komisariat XVII do 8% — Komisariat XXVI) współczynniki przestępczości ciągle były jedne z najwyższych.

Potwierdzać to może tezę o „przemieszczaniu się” przestępczości. Z drugiej strony może być wynikiem zmiany relacji między nasileniem przestępczości rzeczywistej a nasileniem przestępstw stwierdzonych. Za ostatnim wnioskiem przemawiają wyniki analizy regresji i korelacji, świadczące o statystycznie istotnej korelacji między natężeniem ogółu przestępstw stwierdzonych i przestępstw przeciwko mieniu: kradzieży mienia prywatnego i włamań do obiektów prywatnych — przestępstw charakteryzujących się wysoką „ciemną liczbą”, czyli liczbą przestępstw nieujawnionych.

Oszacowane modele regresji liniowej, w których zmiennymi objaśnieniami były współczynniki przestępstw stwierdzonych ogółem (WSPOG), a zmiennymi objaśniającymi odpowiednio współczynniki kradzieży (WNKR) i współczynniki włamań do obiektów prywatnych (WNWŁ) przedstawiają następujące rezultaty⁶:

Zmienna objaśniająca	współczynnik regresji	poziom istotności	współczynnik determinacji
WNKR	2,94	p<0,001	0,95
WNWŁ	3,23	p<0,001	0,87

Zastosowana analiza regresji pokazała, że zróżnicowanie natężenia ogółu przestępstw stwierdzonych wyjaśnić można w 95% zróżnicowaniem współczynników natężenia kradzieży, a w 87% zróżnicowaniem nasilenia liczby włamań do obiektów prywatnych. „Geografie” ogółu przestępstw w Warszawie wyznaczają zatem przestępstwa przeciwko mieniu, o szczególnie trudnej do oszacowania liczbie przestępstw nieujawnionych.

⁶ H. Białock: *Statystyka dla socjologów*, Warszawa 1978.

4.3. Przestępczość na terenach podległych komisariatom dworcowym

Przestępstwa stwierdzone w komisariatach dworcowych oraz wskaźniki dynamiki w 1992 r. w porównaniu z 1991 r. przedstawiały się następująco:

	Przestępstwa stwierdzone w 1992 r.	Dynamika przestępstw stwierdzonych w % + wzrost - spadek
Port Lotniczy	339	-32,5
Warszawa-Praga	84	-52,3
Warszawa-Wschodnia	649	-2,3
Warszawa-Gdańska	49	-69,2
Warszawa-Centralna	1274	-1,5
Warszawa-Zachodnia	296	-25,6

Spadek liczby przestępstw stwierdzonych w 1992 r. w porównaniu z 1991 r. zarejestrowany w sprawozdawczości komisariatów, potwierdza opinie pracowników komisariatów o poprawie sytuacji w zakresie zagrożenia przestępczością na dworcach i terenach do nich przylegających.

Najczęstsze przestępstwa popełniane na dworcach w ostatnim okresie to kradzieże kieszonkowe, kradzieże bagażu, włamania do pociągów i kradzieże w pociągach (często stojących na bocznicach kolejowych).

4.4. Przestępczość na terenach poza Warszawą, podległych komisariatom warszawskim

Przestępczość na terenach podległych komisariatom poza terenem Warszawy w świetle sprawozdawczości policyjno-prokuratorskiej przedstawiała się w 1992 r. następująco:

Komisariaty	Przestępstwa stwierdzone	Dynamika przestępstw stwierdzonych w % +wzrost - spadek	Współczynniki na 100 tys.
Raszyn	274	-9,3	1712,5
Halinów	277	-16,1	2770,0
Wesoła	174	-5,4	1160,0
Sulejówek	360	-3,7	1894,7
Ząbki	414	+41,3	2070,0
Babice Stare	226	-19,0	1255,6
Łomianki	428	+ 11,2	3057,1

Przestępczość na tym obszarze jest nieco odmienna od przestępczości wielkomiejskiej, stąd też analizowana jest oddzielnie. Zabudowa i charakter funkcjonowania rejonów podmiejskich decyduje zapewne o rodzajach popełnianych przestępstw.

Typowa dla wymienionych miejscowości to przestępczość przeciwko mieniu: włamania (w szczególności włamania do domków letniskowych, altanek, hurtowni), włamania do samochodów i kradzieże samochodów.

Współczynniki przestępczości są zdecydowanie niższe od poziomu przeciętnego w Warszawie.

Wskaźniki dynamiki są bardzo zróżnicowane i odzwierciedlają z pewnością zmiany w dynamice przestępczości rzeczywistej, działalność policji i prokuratury, a także reakcję społeczeństwa na działalność przestępczą.

V. WYKRYWALNOŚĆ PRZESTĘPSTW W WARSZAWIE

Wykrywalność przestępczości określa się współczynnikiem i oblicza się jako iloraz liczby przestępstw stwierdzonych w pewnym okresie czasu na pewnym terytorium, wobec których ustalono sprawcę, do liczby ogółu przestępstw stwierdzonych. Współczynniki wykrywalności obrazują między innymi efektywność policji i prokuratury, charakter działalności przestępczej, lecz interpretacje w tym zakresie powinny być dokonywane z dużą ostrożnością.

Przedstawienie danych o wykrywalności w podziale dzielnicowym Warszawy ma jedynie charakter informacyjny i będzie w następnym etapie badań przedmiotem bardziej szczegółowej analizy.

Współczynniki wykrywalności są zróżnicowane w dzielnicach i w odniesieniu do rodzajów przestępstw. Zróżnicowanie poziomu wskaźników wykrywalności wobec ogółu przestępstw popełnionych w poszczególnych dzielnicach Warszawy nie było zbyt duże i wyniosło w 1992 r. 18%.

Najwyższą przeciętną wykrywalność w stosunku do ogółu przestępstw odnotowano na Ochocie (27,5%), najniższą na Pradze Północ (16,3%). Największe prawdopodobieństwo wykrycia sprawców odnotowano w przypadku przestępstw drogowych (0,93), najniższe wobec włamań do mieszkań (0,05). Wysokie (57%) zróżnicowanie stopnia wykrywalności odnotowano wobec sprawców włamań do samochodów. Stosunkowo najwyższe prawdopodobieństwo wykrycia sprawcy miało miejsce na Woli (0,16), najniższe na Żoliborzu (0,033) oraz w Śródmieściu (0,038).

Przestępstwa przeciwko osobie wykrywano w 1992 r. w Warszawie z prawdopodobieństwem około 0,6 (60%), przestępstwa przeciwko mieniu z prawdopodobieństwem kilkuprocentowym.

VI. UWAGI KOŃCOWE

Zróżnicowanie dynamiki i struktury przestępczości, zarówno w poszczególnych dzielnicach Warszawy, jak i w rejonach komisariatów funkcjonujących na terenie dzielnic, jeszcze raz potwierdza tezę o istnieniu obszarów szczególnie zagrożonych przestępczością (kryminogennych). Skłania to do wysunięcia tezy o wysokiej, trudnej do określenia, liczbie przestępstw nieujawnionych, czy nierejestrowanych prawidłowo. „Skoki” w poziomach przestępstw stwierdzonych, gwałtowne zmiany w kierunku i tempie jej dynamiki, mogą być spowodowane nie tylko spadkiem lub wzrostem przestępczości rzeczywistej, ale także nieprawidłowościami w funkcjonowaniu policji, prokuratury lub złym systemem rejestracji danych. Analiza statystyczna oparta na sprawozdawczości dotyczącej przestępstw powinna być systematycznie uzupełniana np. badaniami wiktymizacyjnymi, służącymi, między innymi, do szacowania wielkości przestępczości nieujawnionej.

Na obecnym etapie badań, napotkano poważną trudność w skompletowaniu danych statystycznych dotyczących zwłaszcza przestępstw stwierdzonych w obszarach objętych działalnością komisariatów. Brak jest dostatecznej bazy informacyjnej na temat sprawców przestępstw, nie uzyskano informacji dotyczącej wieku podejrzanych, ich poprzedniej karalności, stanu nietrzeźwości. Wszystkie informacje przekazane były w formie tradycyjnej, w postaci zestawień liczbowych na papierze, co po pierwsze wymagało ponownego wprowadzenia do komputera bardzo dużej ilości danych, a po drugie ograniczało możliwości analityczne.

Charakterystyka poszczególnych terenów objętych działalnością komisariatów, z punktu widzenia typu zabudowy, miejsc szczególnie narażonych na działalność przestępczą (np. miejsc targowisk, bazarów, węzłów komunikacyjnych itd.), dokonana przez specjalistów, mogłaby stanowić podstawę do formułowania hipotez. Na podstawie map urbanistycznych określić można jedynie w przybliżeniu jaki charakter zabudowy oraz jaka infrastruktura rejonu współwystępuje z danym typem przestępczości.

Zapoczątkowane badania nad stanem zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi w Warszawie potwierdzają potrzebę udoskonalenia systemu gromadzenia informacji, zapewnienia jej ciągłości oraz korzystania z komputerowych nośników danych.

Niezbędnym warunkiem prawidłowej oceny stanu przestępczości jest swobodny dostęp do pełnej i rzetelnej bazy danych. W obliczu ciągle rosnącej liczby informacji, pochodzących z wcześniejszych zapisów oraz napływających na bieżąco jednocześnie z wielu źródeł coraz wyraźniej widać potrzebę zastosowania nowoczesnego sprzętu zdolnego przechowywać i przetwarzać wielkie bloki danych. Chodzi tu zarówno o stacjonarne jednostki obliczeniowe, jak i o sprawną, dobrze oprogramowaną sieć komputerową, która umożliwiłaby efektywny przekaz informacji pomiędzy ośrodkami. Bez takiej formy zarządzania bazami danych rzetelna analiza stanie się wkrótce niemożliwa.